

Islam i Catalunya, una porta al diàleg?

Organitzada per l'Institut Català de la Mediterrània i el Museu d'Història de Catalunya, hi ha oberta des del 22 de novembre l'exposició 'Islam i Catalunya', amb la intenció de repassar els vincles i les diferències entre aquest país i la cultura musulmana.

Arqueta de finals del segle XII o principis del XIII trobada a Tortosa. Els vincles entre el món islàmic i Catalunya vénen de lluny i han estat gairebé sempre enriquidors.

Ara que tant es parla de pluralitat, d'interculturalitat, de diversitat o de transversalitat, era difícil deixar de banda la relació, històrica i actual, que Catalunya ha mantingut i manté amb l'islam. Un islam expressat en termes religiosos, polítics o culturals. Per aquesta raó, l'Institut Català de la Mediterrània (ICM) i el Museu d'Història de Catalunya (MHC) han organitzat conjuntament l'exposició *L'Islam i Catalunya*, oberta als espais del Palau de Mar de Barcelona fins el dia 21 de febrer del 99. L'exposició, seguint la línia didàctica del MHC, combina la presentació de peces originals amb l'escenificació de moments de la llarga relació d'ambdues cultures. *L'Islam i Catalunya* estudia en aquest recorregut, dividit en sis àmbits segons els moments clau de la cronologia històrica, els vincles entre el món islàmic i Catalunya. Uns vincles la major part del temps enriquidors, però generadors, en ocasions, de conflictes bèl·lics o creadors de mites, símbols i tòpics amb càrre-

ga negativa atribuïts als popularment anomenats "moros".

En paral·lel, s'han organitzat una sèrie d'activitats complementàries per aprofundir una mica més en el coneixement del món islàmic i de la petja que va deixar a Catalunya: un cicle de conferències

que es faran a partir del gener, unes rutes per ciutats com ara Balaguer, Lleida i Tortosa, o tallers que aportaran matèria addicional al contingut de la mostra.

Al-Àndalus, el que podia haver estat i no va ser. L'Islam va arribar tard, però quan ho va fer no es va estar de fer-ho amb tota l'embranchada necessària. Va nàixer

quan el cristianisme feia set segles que anava pel món. Els musulmans van marcar el contrapunt en una Mediterrània que s'havia entès com una mar interior unificada per aquesta concepció religiosa cristiana. Amb l'islam, la Mediterrània esdevenia un pont entre cultures, el viaducte ideològic entre l'orient i l'occident; però també, cal no oblidar-ho, un escenari d'enfrontament i conflictes.

Amb tan sols un segle de vida, la doctrina alcorànica s'havia estès amb eficàcia (i eficiència) del nord de l'Índia a l'estret de Gibraltar, i abraçava així tot de coneixements i de cultures de caire molt divers. L'islam es carregava, per tant, de ciència i cultura en uns nivells inigualables. La medicina, la filosofia, les tècniques agràries (regadiu, conreu de l'arros, etc.), els nombres..., tot es barrejava en aquell calaix de sastre. L'islam era, per ell mateix i d'entrada, un pont entre cultures de l'orient i de l'extrem orient i, quan va traspasar l'estret de Gibraltar, devers el 711, havia de trobar-se amb una Hispà-

• Llop ibn Muhammad ibn Llop, fou senyor de Lleida entre el 890 i el 908. Capitanjà ràtzies contra el Pallars i contra el comte de Barcelona, Guifré I el Pelós, a qui va matar el 897 al Castell d'Ora, en el terme de Navès. Sembla que inicià la fortificació de la suda (castell) de Balaguer i l'aljama (mesquita principal) de Lleida (actual claustre de la Seu Vella).

Per entendre l'islam

• Amin Maalouf és un escriptor libanès d'expressió francesa i premi Goncourt de 1993 per *La Roca de Tànios*. La seva trilogia sobre l'Orient pròxim —formada per *Lleó l'Africà*, *Samarçanda* i *Els jardins de la llum*— és un dels millors instru-

ments per entendre la història i la cultura dels països islàmics.

Tots tres títols estan editats en català per Proa.

• Pere Balanà ha publicat *L'Islam a Catalunya (segles VIII-XII)*, un documentat estudi de la presència dels musulmans al Principat. Una amplíssima bibliografia i un profund coneixement de la llengua i la cultura àrab permet a Balanà endinsar-se en el món islàmic i presentar textos d'àrabs so-

nia visigòtica inestable i poc preparada per resistir l'empenta islàmica. Al-Àndalus era islam, però també porta i frontera amb el món occidental, amb una societat medieval de caire feudal, rural i cristiana com era l'Imperi Carolingi. Al-Àndalus va derivar cap als regnes de Taifes, alhora que l'Imperi Carolingi, gairebé simètricament, es dissolia en tot de comtats feudals independents que protagonitzaren l'inici d'una conquesta cristiana. Al segle XII, queien les ciutats de Lleida, Fraga, Tortosa o Siurana; punts que delimitaren el territori sobre el que naixia Catalunya.

Amb el pas del temps, la Corona d'Aragó va demostrar la seua capacitat econòmica per tota la Mediterrània, i un dels punts forts de contacte va ser la riba sud de la mar. Però no tot eren flors i violes. El 1610 es promulgava el decret d'expulsió de la societat morisca. Un moment dur que va fer emigrar uns cinc mil homes de les terres de Lleida cap a Algèria i Tunísia, des del port dels Alfacs i Vinaròs. Les friccions es van mantenir; les recances van fer construir al llarg de la costa dels Països Catalans torres de guaita i algunes fortificacions per prevenir les incursions de la flota otomana o de la pirateria berberesca. És també entre els segles XVII i XVIII quan segurament es va crear el mite i la figura del moro-símbol de la negativitat o l'engany, però també de la fascinació. Un símbol que ha arrelat en la cultura popular catalana

i que, encara avui, perviu en moltes de les festes més tradicionals.

Durant el XIX i la febre colonial, les costes magribines es veuran com una porta al comerç, a nous mercats. Especialment després del 1898, esdevindran el recanvi de Cuba, Filipines i Puerto Rico.

Amb el segle XX s'ha incrementat la comunicació i, paradoxalment, les desigualtats entre pobles.

Catalunya ha esdevingut un motor econòmic i, des de l'altre costat de l'estret, no sols el territori català, sinó molts punts d'Europa, són concebuts com el que un dia va ser per als habitants del Vell Món el "somni americana". *L'Islam i Catalunya* ho presenta com un nou diàleg entre cultures, per la

presència dels immigrants en territori català. Un diàleg, això no obstant, que caldria analitzar amb detall. Catalunya no recupera exactament aquell Eldorado de segles passats, mitificat per papers i memòries. Avui no assistim a aquell moment de riquesa cultural, perquè els assentaments o la presència del que popularment anomenem "moros" no forma part d'un diàleg; o almenys d'un diàleg en igualtat de condicions. Seria fins i tot cínic parlar d'intercanvi bilateral en una situació difícil, d'un poble que arriba amb pasteres o amagat entre la càrrega del transport per carretera. Tot i els entrebancs, la presència de la cultura musulmana torna a sentir-se als carrers de les ciutats i pobles catalans. Però aquesta cultura pateix,

La pila de la discòrdia

L'exposició *L'Islam i Catalunya* no presenta dues peces úniques provinents de terres valencianes: una gerra islàmica del segle X, propietat de l'Ajuntament de València (PP), i una pila, també islàmica, datada del segle XI i propietat de l'Ajuntament de Xàtiva (PP). Queda ben clar que sota un títol tan explícit com el d'aquesta mostra, dos consistoris "populars" del País Valencià havien de fer qualsevol maniobra excepte cedir a la petició d'obres patrimonials valencianes. Tot i així, l'alcalde de la capital de la Costera, Alfonso Rus, no s'ha estat d'especificar: "*Nosotros no somos Cataluña; ellos tienen su cultura y nosotros la nuestra*". Per la seua banda, la Regidoria de Cultura de l'Ajuntament de València va ignorar la sol·licitud del MHC, cursada el 4 de novembre del 1997 per demanar la cessió de la gerra islàmica, i va donar preferència a la petició de la mateixa peça presentada per l'Ajuntament de Tavernes de Valldigna (PP) el 10 de juny del 1998 amb motiu dels actes de celebració del 700è aniversari del Monestir de la Valldigna. El consistori valencià va argumentar que es tractava d'anonar un esdeveniment valencià. E. T.

encara avui, la subalternitat i la marginació en un món que vol qualificar-se, per poder descansar sense remordiments de consciència, d'intercultural i plural. Avui els elements hi són, per a una veritable interculturalitat. Només hi manquen els enginyers capaços de reconstruir els pilars que la van sustentar en el nostre passat.

Pot de la catedral de Narnona fet a Conca durant la primera meitat del segle XI. La relació amb els països islàmics, segles després, torna a créixer.

Eliseu T. Climent

bre les ciutats catalanes en aquell temps.

• **Ibn Hazm de Còrdova** va escriure a Xàtiva *El collar de la coloma*, cap a l'any 1022. Aquest "tractat sobre l'amor i els amants" ha estat llegit i rellegit per Antoni Martínez de Xàtiva fins a pair-lo i reescriure'í. El resultat és una singular reunió de poemes i proses -sentiments i reflexions- sobre

les relacions humanes que Edicions del Bullent va editar el

1994 en la col·lecció Torsimany.

• **L'últim muetzi**, amb el qual Rafael Escobar va obtenir el premi Andròmina el 1993, conta la història d'un alfaquí (intèrpret de dret canònic musulmà) que, per escapar al decret d'expulsió, es refugia en una cova. Durant el temps que viu allà repassa la història del seu poble, la vida quotidiana dels moriscos i els fets viscuts

per ells durant l'expulsió. *L'últim muetzi* el va editar 3i4.